

הזיד בשבועת הפקדון (שבועות לז)

גליון 458

בסוף דף לו: רב אחא בר הונא ורב שמואל בריה דרבה בר בר חנה ורב יוסף בריה דרב יהודה תנו שבועות בי רבה. פגע בהו רב כהנא אמר (דף לז.) להו הזיד בשבועת הפקדון והתרו בו מהו, כיון דחידוש הוא דבכל התורה לא אשכחן מזיד דמייתי קרבן והכא מייתי קרבן לא שנא אתרו ביה ולא שנא לא אתרו ביה או דלמא ה"מ היכא דלא אתרו ביה אבל היכא דאתרו ביה מילקא לקי קרבן לא מייתי או דלמא הא והא עבידנא.

היו לרב כהנא ג' צדדים מהו חיוב המשקר במזיד בשבועת הפקדון, או שחייב רק קרבן ולא מלקות או שאין חיוב קרבן אלא כשלא התרו בו אבל כשהתרו בו ילקה ולא יביא קרבן או שחייב גם קרבן וגם מלקות. והגמ' מנסה להביא כמה ראיות ודוחה את כולן. ונשארה בעיא דלא איפשטא.

ויש להבין מה הן צדדי הספק, דלכאורה אם התרו בו ועבר על לאו חייב מלקות, ואם התורה חייבה קרבן במזיד בשבועת הפקדון למה שלא יתחייב תרתי, גם מלקות וגם קרבן. ובגמ' משמע שבגלל שהחיוב קרבן הוא חידוש אולי לא ילקה, וצ"ב.

ובחי' הריטב"א כתב (בד"ה או דלמא הא והא עבדינן ליה) פירוש דלגבי קרבן שהוא לגבוה לא דרשינן ואי אתה מחייבו שתי רשעיות, עכ"ל. והיינו דהיה קשה לריטב"א דהא יש דין של כדי רשעתו וא"כ מה הצד בגמ' שיתחייב תרתי. ועל זה קאמר שלגבי קרבן לא שייך כדי רשעתו, וצ"ב למה. (עי' קהלות יעקב סי' כח.)

והנה במס' מכות (דף יג:) מבואר דלר' עקיבא חייבי מיתות אינן לוקין אבל חייבי כריתות לוקין. ונקטה הגמ' בטעם אחד שאין לוקין בחייבי מיתות מחמת הדין של כדי רשעתו, דא"א לחייב גם מיתה וגם מלקות ולכן אין לוקין. ולגבי חייבי כריתות אמר רבא דשם לא שייך הדין דכדי רשעתו כי הדין של כדי רשעתו נאמר רק ברשעה המסורה לב"ד, ופירש"י (בד"ה קיבלה מיניה רבי שמואל) ב"ד הוזהרו שהם לא יחייבוהו שתי רשעיות כגון ממון ומלקות או מיתה ומלקות או מיתה וממון אבל כרת לא ע"י ב"ד הוא.

ולפי"ז י"ל שגם כאן בחיוב קרבן שאינו חיוב ע"י ב"ד אלא כלפי גבוה אין דין של כדי רשעתו ולכן יתכן שיתחייב גם מלקות וגם קרבן. ואולי זוהי כוונת הריטב"א.

אלא דתירוץ זה של רשעה המסורה לב"ד לאו לכו"ע הוא דהא שם במכות יש ביאורים אחרים מדוע לר"ע אין לוקין בחייבי מיתות ב"ד (עיי"ש), ורבינא אמר שהיות ויכול לעשות תשובה ולהיפטר מהכרת לכן חייב מלקות. ופירש"י (יד. בד"ה כדאמרינן מעיקרא) טעמיה דר"ע משום שתי רשעיות הוא ודקאמרת חייבי כריתות נמי שתי רשעיות הן דאיכא כרת עליו, לא פסיקא מילתא לכרת הואיל והוא תלוי בתשובה, עכ"ל.

חזינן דרבינא ס"ל דגם בעונש בידי שמים יש דין של כדי רשעתו אלא דבכרת אין כי אם יחזור בתשובה לא יתחייב כרת וממילא יכול ללקות. וא"כ לפי רבינא גם בקרבן שייך כדי רשעתו.

ויש דרך אחרת לבאר את הריטב"א, דבקרבן אין כדי רשעתו כי חיובו הוא חיוב של כפרה ולא עונש, ועל כפרה לא נאמר כדי רשעתו וכמבואר בתוס' כתובות (דף ל: בד"ה זר שאל) דשאני שוגג דתרומה דמשום דתשלומין דידיה כפרה הוא ולא ממונא וכו' ולכך לא שייך קים ליה בדרכה מיניה לפוטרו מכפרה, עכ"ל.

רק בחיוב ממון או עונש מלקות וכדו' שייך קלב"מ ולא בחיובי כפרה וממילא קרבן שהוא חיוב כפרה אין בו כדי רשעתו. וכן מבואר בתוס' ב"ק (דף ד. בד"ה כראי אדם וכו') דבכופר אין קלב"מ והיינו לכאורה משום דכופרא כפרה ולכן לא שייך בו קלב"מ. ולפי"ז הא דקאמר הריטב"א בסוגיין שלגבי קרבן שהוא לגבוה לא דרשינן כדי רשעתו אין כוונתו מחמת דהוי חיוב לגבוה ולא של ב"ד אלא דהוי חיוב כפרה שהיא כלפי גבוה ולא עונש ממון או מלקות.

אמנם במהר"ם (על התוס' בב"ק) ביאר אחרת, דחיוב מיתה וכופר הוא כעונש אחד בשביל נפש הנהרג ואין זה שני עונשים שונים כמו מיתה על שהרג, וממון על בגד שקרע. ולפי"ז אין זה מחמת שהוא כפרה.

אבל למעשה רואים מהריטב"א דלא כיסודו של המהר"ם דהא על הצד שחייב בשבועת הפקדון מלקות וקרבת הרי שניהם כעונש אחד על זה שעבר על הלאו ושיקר ובכל זאת אמר הריטב"א שהיה שייך כאן כדי רשעתו לולא שקרבן היה לגבוה.

והנה בקובץ שיעורים (כתובות אות צג) הביא רבי אלחנן דבקצות החושן (סי' כח) הביא מהמהרש"ל דלמרות דבדין קלב"מ יש עדיין חיוב לצאת ידי שמים ולשלם אבל אי עבדינן לעונש החמור (שנענש בפועל) אין חיוב לצאת ידי שמים. וביאר דהחיוב החמור פוטר מהחיוב הקל אפי' דלא עבדינן לחומרא אבל זה רק בדיני ב"ד אבל ידי שמים חייב אבל היכא דעבדינן החומרא הוי כאילו שילם את הקל, וע"כ פטור לגמרי.

והביא מדברי רש"י בב"ק (דף כו.) דאדם שהרג פטור מכופר באופן דאתרו ביה כי קלב"מ. והקשה הרשב"א דא"כ אפי' לא אתרו ביה יש קלב"מ. ותירץ רבי אלחנן דכיון דקיי"ל כופרא כפרה לא שייך ביה קלב"מ היכא דלא עבדינן החומרא אבל היכא דאתרו ביה והורגין אותו פטור גם מכפרה.

ולפי"ז יש לדון בשבועת הפקדון אי אתרו ביה וחייב מלקות, אם נאמר שהטעם שאין בו כדי רשעתו בקרבן הוא כי הוא לכפרה אז באופן שילקה בפועל יהיה פטור כי עשו לו העונש החמור.

ועכ"פ בגמ' בסוגיין יש ספק מהו חיובו, ויש צדדים שאינו חייב תרתי. ולא משמע בריטב"א שבא לומר שזה גופא הטעם למה לא יתחייב תרתי אלא דהקשה על הצד שחייב תרתי למה אין כדי רשעתו ותירץ.

והנה לשון הגמ' היא כיון דחידוש הוא דבכל התורה לא אשכחן מזיד דמייתי קרבן והכא מייתי קרבן לא שנא אתרו ביה ולא שנא לא אתרו ביה. ולפי פשוטו משמע דעצם זה שהחיוב קרבן הוא חידוש זהו סיבה לפוטרו מעונש אחר, דאין לך בו אלא חידושו. אמנם גירסת הר"ח היא כיון דמייתי קרבן על המזיד כשוגג לא לקי, ולא הזכיר דחידוש הוא. ומשמע שחיוב קרבן הוא בדרך כלל בשוגג ובשוגג אין חיוב מלקות אז כאן שהדין הוא שמזיד כשוגג זה גופא פוטרו ממלקות.

והצד השני בגמ' הוא דלמא ה"מ היכא דלא אתרו ביה אבל היכא דאתרו ביה מילקא לקי קרבן לא מייתי. ולפי הר"ח אולי באמת חייב מלקות במזיד עם התראה כמו תמיד ורק באופן שאין מלקות בפועל עשהו כשוגג לחייב קרבן. והיינו דהחיוב קרבן והחיוב מלקות הם סתירה אז או שיתחייב קרבן בלבד וכנ"ל או שבאמת לא יתחייב קרבן אם חייב מלקות. והצד השלישי הוא דגזרה הכתוב שיכול להתחייב תרתי ואין בזה סתירה. ולפי הגירסא שלנו הא גופא מסתפקת הגמ' עד כמה הוא החידוש הזה שחייב קרבן, האם הוא בכל אופן וממילא לא יתחייב מלקות אפי' דאתרו ביה או שהחידוש הוא רק כשאין סתירה למלקות או שאין כאן חידוש כלל להפקיעו ממלקות אלא יהיה חייב תרתי.

והנה הרמב"ם פסק (פ"ז שבועות ה"ח) הנשבע שבועת הפקדון במזיד אע"פ שנשבע לשקר והתרו בו עדים בשעת שבועתו אינו לוקה אלא מביא אשמו בלבד שהרי הכתוב מוציאנו מכלל חייבי מלקות וחייבו אשם בין בזדון בין בשגגה כמו שבארנו. הרי שנקט הרמב"ם דחייב רק קרבן ואפילו שהתרו בו.

והקשה בלחם משנה דהא הוי בעיא בפ' שבועת הפקדון ולא איפשיטא, וכיון שכן אמאי מחייב רבינו להביא קרבן על הספק דנמצאו חולין בעזרה. ותירץ וז"ל דשם פשוטה מבריייתא דקאמרה תאמר בשבועת הפקדון שאינו לוקה וע"כ בהתראה איירי דאי לא ליכא מלקות. ואע"ג דדחו שם פשיטות זה ואמרו מאי אינו לוקה אינו נפטר, מ"מ כבר פשוטה דמלקות לחודיה בלא קרבן לא סגי. ונשאר הספק אי הוי קרבן לחודיה או קרבן עם מלקות ואין מלקות על הספיקות. ולכך כתב רבינו ז"ל קרבן לחודיה דע"כ בשני צדדי הספק שנשאר קרבן מייתי ואין להמלט ממנו, עכ"ל. בבריייתא מוכח שיש חיוב קרבן באופן דאתרו ביה רק דנשאר ספק אם זה עם מלקות או בלי מלקות ולכן פסק הרמב"ם שחייב קרבן, ופטור ממלקות מספק.

ובחי' הר"י מיגש בסוגיין כתב ולא איפשיט בעיא דרב כהנא, וכיון דלא איפשיט אע"ג דאיכא עדים ואתרו ביה קרבן מייתי מילקא לא לקי דלית ליה לאפטוריה מקרבן דכתיב בהדיא ולחיוביה מלקות מספיקא.

ולכאורה כוונתו דהא מבואר בפסוקים שחייב קרבן אפי' במזיד רק דהגמ' הסתפקה מה הדין כשיש התראה דאז אולי יש מלקות וזה יפטור מקרבן או לא. ולכן מספק אין להוציא החיוב קרבן מפשוטו מחמת ספק חיוב מלקות. והוי כעין אין ספק מוציא מידי ודאי. ואולי הלך הרמב"ם כדרכו ולכן נקט שחייב רק קרבן.